

ПРОБЛЕМИ ГРАФИТОЛОГИЈЕ КАО ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНЕ НАУКЕ

Овај чланак бави се проблемима с којима се графитологија суочава као истовремено интердисциплинарна и недовољно утврђена грана науке. Она, као наука „на граници” више различитих грана друштвених наука и уметности, има нестабилан статус. Прегледом претходне литературе у вези са овом темом, те стања у научном издаваштву и систему вредновања научних доприноса у Србији може се уочити да истраживањима графита и уличне уметности и самим графитолозима недостаје системске подршке. Истраживачке предрадње захтевају доста од истраживача, док је терминолошки апарат недовољно развијен и утврђен, непознат евентуалним уредницима, рецензентима и публици, што представља додатну препреку у објављивању. Притисак повезан са „publish or perish” системом научног вредновања у таквим околностима доводи до тога да се истраживачи ни не упуштају у изучавање графита, чиме се ствара зачарани круг, а један део људског израза остаје без пажње коју заслужује.

Кључне речи: графити, мурали, налепнице, интердисциплинарност, научно издаваштво

1. Увод

Интердисциплинарност у науци као концепт и нешто чему се у одређеним круговима тежи постоји један век (Graff 2016: 791). Током те релативно дуге историје неки од проблема који се јављају кад сарађују научници из различитих струка примећени су, идентификовани, али још нису решени. Она, у идеалном случају, са собом доноси многе предности, посебно кад је у питању решавање сложених проблема с којима се научници, али и људи и свет уопштено, суочавају.² Ако оствари све оно што је постављено пред њу као задатак, интердисциплинарност превазилази баријере између одређених струка, проширује количину доступног знања и број доступних метода, те омогућује дубље и потпуније сагледање теме којом се одређена група научника бави. На личном плану, у интердисциплинарним групама научници се могу осећати чак и мање изоловано него у оквиру своје катедре (Daniel et al. 2022: 10, 13–14).

---

¹ ana.petrovic@uf.bg.ac.rs

² Задржимо ли се на питању климатских промена, јасно је да за, прво, ваљану анализу, а и за евентуалну потоњу примену предложених решења у испитивања морају бити укључени стручњаци разних профила – од метеоролога, преко геолога, хидролога, хемичара, биолога и других, па све до правника и законодаваца.

Ипак, већ дуго су научници свесни и ограничења – било институционалних, било когнитивних и индивидуалних (Daniel et al. 2022, MacLeod 2018, Pellmar & Eisenberg 2000) – која стоје на путу тог идеала. Само неке од препрека које аутори наводе јесу: разлике у стручном жаргону и разлике између култура, осећај више вредности сопствене дисциплине, мањак знања из других области, недовољно развијене способности комуникације, сувише уско усмерено стручно образовање, став да је интердисциплинарно истраживање мање вредно, системи вредновања који, упркос конкурсима који подстичу интердисциплинарни рад, значе да учешће у овом типу истраживања ауторима не помаже или чак одмаже у даљој каријери. Чак и једноставна физичка удаљеност једног одељења или катедре од неких других значи да се стручњаци који би можда имали идеје за сарадњу не сусрећу (Pellmar & Eisenberg 2000). Томе доприноси и поменути осећај изолације унутар сопственог одељења (Daniel et al. 2022). Кад се превазиђу институционалне тешкоће, и уз најбољу вољу чланови тима се могу размимоилазити што се тиче одабира метода, техника или концепата из неке од струка (MacLeod 2018). Ипак, понешто од поменутог је, иако можда негативно по интердисциплинарност, позитивно за развој саме дисциплине. Такав је случај са специјализацијом, на пример, која омогућује истраживачима да се дубоко посвете одређеној области и развијају се.

Но, од наведених препрека, већину смо и сами учили током рада у графитологији – на први поглед области ужој, а у сваком случају у науци доста мање утврђеној од оних којима су се бавили наведени аутори, који су своја запажања засновали на искуству из медицине, екологије и економије, различитих грана биологије, те дидактике и методике. Имајући у виду неке специфичности у вези са научном продукцијом у оквиру Србије, као и статус који графитологија (не) заузима међу другим сродним наукама, циљ овог рада јесте да укаже на неке од проблема на које наилазе заинтересовани за ову интердисциплинарну област.

Занимало нас је, дакле: с којим се препрекама суочавају графитолози у Србији, с обзиром на интердисциплинарност и важеће системе научне продукције и вредновања? Како бисмо одговорили на то питање, испитали смо следеће елементе: статус графита и уличне уметности, те графитологије као науке која их изучава; квантитет и квалитет претходних научних издања посвећених овој материји; физичке и друге практичне захтеве које бављење овом облашћу ставља пред истраживаче; могућности за објављивање у садашњем систему научног издаваштва; даље вредновање научних доприноса. Стање смо утврдили прегледом литературе, испитивања јавног мњења,

увидом у правилнике који одређују вредновање научних доприноса, те увидом у научна издања која се вреднују и њихов тематски захват. С обзиром на материју која нас је посебно занимала (а која је, судећи по све отворенијој јавној активности ауторских група, друштвено и политички све релевантнија) – екстремистичке графите и уличну уметност – и област из које долазимо, разматрали смо ово из угла лингвистичких и србистичких часописа који би тим темама могли бити посвећени.

2. Графити, графитологија и њена интердисциплинарност

Како Митја Великоња примећује (2020: 10), графити су општеприсутан део урбаног пејзажа, али толико су општи да их ретко ко примећује, а још мање људи их чита и разуме. Он даље тврди да око нас иначе свакодневно кола мноштво визуелних порука које добро пратимо – рекламе, саобраћајни знаци, веб сајтови – али да се међу њима графити углавном не узимају заозбиљно (Velikonja 2020: 10, 344, Chaffee 1993: 3). Они „у свакодневном градском окружењу [представљају] ‘шум’ ниског нивоа и сметњу многимима”³ (Evans 2016: 180), а трећина словеначких испитаника их ни не примећује (Тош 2021: 488). Ипак, и они су примери људског израза, био он чисто креативан, експресиван или био он чак политичка интервенција.

Мало је стручних и свеобухватних студија посвећених графитима, за разлику од студија других врста уметности или видова комуникације. Иако постоје, монографије о графитима и уличној уметности⁴ пре свега су збирке „радова” уз пропратне текстове. Графити су тамо приказани, али не и објашњени – ти текстови се не осврћу на друштвене околности или идеолошке оквире графита. Ипак, постоје и књиге попут Campos et al. (2021), Harmansah et al. (2017), Lennon (2021), Olberg (2013), Ross (2016a), које дају опште студије о различитим одликама графита или су посвећене политичкој природи графита, посебно графитима из конфликтних периода. Међу њима се по својој везаности за балкански простор издваја књига Митје Великоње *Политички графити* (2020), која обједињује и општи преглед, и уже студије.

---

³ Преводи ће свуда бити наши.

⁴ *Street art*, преведено „улична уметност”, јесте термин који се користи како би се означили „шаблони, налепнице и уметнички/некомерцијални постери постављени на површине где власник НИЈЕ дао дозволу [за то].” (Ross 2016a: 478). Усвојен је у овој области, што се, између осталог, може видети и из наслова цитираног *Приручника за графите и уличну уметност* познатог академског издавача Рутлеџ (Ross 2016a). Користи се за ове визуелне изразе без обзира на то колико су естетски (не)успели, колико се публици (не) допадају и каква им је порука. Ближе нама географски, овај термин користи и Великоња уз ултрадесничарске радове у насловима поглавља „СРАМНА САГЛАСНОСТ. Балкански националистички графити и *street art*” и „РАСПРШИВАЊЕ МРЖЊЕ. Екстремнодесничарски графити и *street art* у Словенији” (Velikonja 2020).

Статус графитологије је, као што је већ Великоња приметио, нестабилан. Она се налази између више различитих и међусобно изузетно разнородних грана друштвених наука и уметности. Њоме би се могли бавити сликари, историчари уметности, политиколози, комуниколози, антрополози, социолози, лингвисти, криминолози, туризмолози, музеолози, географи, као и истраживачи из области које су „на прелазу.” Ако би се приступило квантитативној анализи графита или њиховом геомапирању, то би чинили и статистичари и програмери. О њима извештавају и новинари. Ипак, графитима се најчешће баве уметници. Они их описују у својим радовима, сабирају их у уметничке монографије, али их и сами стварају. Тако је књигу *Street Art Belgrade* приредио фотограф и дизајнер Александар Ђорђевић (2016), а *Gordon Matta Clark: NYC Graffiti Archive 1972/73*, књигу графита које је фотографисао познати вишестрани уметник Мата Кларк, приредили су критичар уметности и двојица графити уметника (McCormick et al. 2024), док је *Rammellzee: Racing for Thunder* саставила група уметника и уметника-кустоса (Wolf et al. 2024). У Србији је на Факултету примењених уметности графитима свој докторат посветила Андријана Јана Даниловић (2017), и сама сликарка мурала.

Могуће је да се због поменутих проблема графити и улична уметност мање изучавају, а графитологија не добија простор који једна наука о виду људског израза заслужује. Пошто нема њој посвећених издања, делује да не улази ни у чији опсег интересовања. Истовремено, истраживачи који се заинтересују за графите суочавају се с тим да им је за квалитетан рад потребно знање из многих области, те се враћају својим основним струкама и темама прихваћеним у оквиру њих (испореди: Pellmar & Eisenberg 2000). Такође, ова област, с обзиром на природу графита, захтева доста теренског рада, а некад се материјал прикупља и годинама (Velikonja 2020: 20–21). Време проведено на терену утиче на друге личне и професионалне обавезе, те и ту истраживач мора да постави своје приоритете, што повећава шансе да ће физички и временски захтевније активности, попут вишегодишњег теренског рада и упознавања с другим областима и њиховом терминологијом, завршити ниже ако не постоји неки добитак везан за њих. Након припремног рада, материјал треба уобличити, анализирати и представити научној заједници, што је отежано тиме што не постоје системска подршка и научна традиција везана за ову област, а које би истраживача усмеравале у његовом раду.

3. Графитологија и истраживачки екосистем

Време и енергија уложени у овакву интердисциплинарну област дају релативно мали поврат, будући да сам предмет графитологије – графити и улична уметност – није

цењен⁵. Сматра се приземним и вулгарним⁶, недостојним изучавања, како међу лаицима, тако и међу стручњацима из области које би га се могле тицати (Chaffee 1993: 3). Он нема друштвени статус⁷ који би привукао прво изучаваоце, а потом и издаваче, те финансијере који би подржали истраживања или их објавили. Како Рос примећује (2016b: 3, 5, 6) пољу недостаје „непрекинута серија стручних студија графита и уличне уметности”, оно што је објављено су појединачни чланци, а „ниједно се стручно тело не специјализује за објављивање чланака о графитима и уличној уметности” и о овој теми „нису објављени свеобухватни радови стручног типа.” Такође коментарише и како недостају „студије (тј. анкете) које би се бавиле односима јавности и уличне уметности” (Ross 2016b: 5), а Великоња пише да, судећи по том мањку, „тема очигледно није занимљива предузетницима и агенцијама” (Velikonja 2020: 123). Као што су ранији аутори приметили, недостаје интердисциплинарних часописа, а они који постоје не рангирају се довољно високо да би објављивање у њима оправдало уложено време и утрошену енергију (MacLeod 2016: 699). Имајући то у виду, бива јасно да ће, ако нема системске подршке за овакве теме, појединци моћи да раде на њима једино ако их на то нагони неки унутрашњи порив. Но, и то ће бити ограниченог захвата и вероватно ће их обични спољни притисци натерати да напусте овај тип истраживања.

Терминолошки апарат графитологије је, као резултат свега овога, недовољно развијен и утврђен, што је још једна препрека за заинтересоване. Тако, на пример, помињани термин *улична уметност* може бити проблематизован. Шта спада под њу? Спадају ли ту хеклана дела, тзв. *уап-bombs*, ако их ауторитет није поменуо у својој класификацији? Да ли је нешто *улична уметност* ако је у напуштеној згради? Да ли је то ако је у галерији, макар тамо била пренесена циглу по циглу с улице? Да ли је у питању

---

⁵ Рецимо, више од пола од 1016 испитаника одговорило је одрично на питања „Јесу ли графити уметност?” и „Сматрате ли графите легитимном уметношћу попут сликарства или скулптуре, или не?” у оквиру испитивања јавног мњења које је за CBS спровео Social Science Research Solutions of Media у марту 2014. Процент одричних одговора је био доста виши међу старијима и конзервативнима – преко 60, па и 70%. Истовремено, у Британији у низу градова људи којима се графити не свиђају има више него оних којима се свиђају (Jordan 2014) – у већини испитаних градова чак с предношћу од више од 20%.

⁶ У Словенији Тош у свом истраживању јавног мњења долази до података да нешто мање од трећине испитаника сматра графите уметношћу, а већина их посматра као вандализам (40,8%) или политички активизам (11,8%), а десетина о њима ни не мисли (Тош 2021: 488). Слично је стање и у Сједињеним Америчким Државама и Британији (Moore 2014, Jordan 2014). Осим у тим истраживањима јавног мњења, вандализам и сродне речи се у вези с графитима помињу и у студијама, па се тако, на пример, у Рутледовом *Приручнику за графите и уличну уметност* (Ross 2016a) речи с кореном *vandal-* помињу 168 пута, а у *Политичким графитима у критичним временима* (Campos et al. 2021) 72 пута, а често се јављају и у *Конфликтним графитима* (Lennon 2021).

⁷ Томе сигурно доприноси и нелегална природа самих графита у већини земаља – они су „*легално говорећи* вандализам” (Ross 2016b: 1), без обзира на то колико се неке (не) свиђале њихове поруке и без обзира на естетски статус.

уметност ако је на улици? Да ли то постаје тек ако се циглу по циглу пренесе у галерију? Да ли је уметност ако је порука политизована⁸, или је ниска? Шта ако се већински не допада публици? Шта ако некоме „вандализам” поништава уметност? Шта ако некоме нелегалност графита поништава уметност? Шта је уметност? Шта је „лепо”? Ко о томе суди?⁹

Ово би, с друге стране, могло бити виђено и као елемент демократичности и слободе у графитологији: будући да нема дубоко утртих стаза којима су многи претходни проучаваоци пролазили, нови истраживачи могу се без великог притиска традиције одредити за приступ који им највише одговара или осмислити и неки свој. Ипак, иако та слобода индивидуално шири могућности, приликом групног рада може довести до разилажења између потенцијалних сарадника или им одузети време које би могли искористити на изналажење заједничке схеме рада.

Удружен са свим претходно наведеним елементима, јесте и притисак повезан са „publish or perish” системом научног вредновања (MacLeod 2016, Rawat & Meena 2014, Van Dalen & Henkens 2012, De Rond & Miller 2005). За о(п)станак у академској заједници, радови се морају објављивати и то се мора чинити по правилима одређене научне заједнице (Правилник). Ово доводи до тога да се истраживачи ни не упуштају у изучавање графита, већ бирају „објављиве” теме (Foster et al. 2015, Rawat & Meena 2014, Van Dalen & Henkens 2012), чиме се ствара зачарани круг, а један део људског израза остаје без пажње коју, као и сваки други, заслужује.

Пишући из угла србисте, у нашој земљи не постоји часопис у којем би се могли објавити наши налази, а да се то, притом, истраживачу рачуна као научни допринос на нивоу изнад почетничког (Правилник). Одговарајући стручни часописи су, разумљиво, окренути српском језику или српској књижевности, те би се предмет који је толико ослоњен на визуелно уклопио у њих тек по изузетку и ако би по страни оставио неке своје битне елементе.

На пример, ако бисмо рачунали на минималне услове за најниже наставно звање, доцента, требало би објавити најмање „један рад из категорије М20 или три рада из категорије М51 из научне области за коју се бира” (Правилник) – у овом случају из

---

⁸ У Музеј примењених уметности организују се изложбе пропагандних плаката (*Србија, рат и плакат 1914–1918*, *Жена, рат и плакат 1914–1918*, *Београдски политички плакат 44-1974*) и научни скупови посвећени пропаганди.

⁹ Као што се може видети, чак и мања међу овим питањима превазилазе и обим, и тему овог рада. Она последња, о природи уметности и лепог превазилазе и теме читавих монографија о графитима (као што је приметио Chaffee 1993: 4), те их остављамо онима који су за њих стручни и могу им посветити више простора.

србистике. Према *Листи категорисаних научних часописа домаћих издавача за 2023. годину*, у тим категоријама има 30 србистичких часописа: 11 ранга M23 или M24 и 19 ранга M51. Већ по називу може се закључити да графити и улична уметност никако не би ни могли одговарати теми многих од њих, попут *Књижевне историје*, *Hungarologiai Közlemenyek*, *Археографских прилога*, *Belgrade: English Language & Literature Studies*, *Зборника радова Факултета драмских уметности*, *Методичких видика*, *Српског дијалектолошког зборника*, *Зборника Матице српске за сценске уметности и музику* и сл. За оне који имају нешто шире теме, попут часописа *Српски језик – студије српске и словенске* или *Јужнословенски филолог*, по читалачком искуству знамо да досад нису објављивали интердисциплинарне прилоге овог типа, где вишемодалност текста није његова пропратна, већ најбитнија одлика.

Корпус који имамо би притом због своје природе – која обухвата и српски, и енглески, и вербално, и визуелно – ипак излазио из оквира њиховог интересовања. То значи да би морао бити приказан деконтекстуализовано и у јако осиромашеном облику, што би га умногоме обесмислило¹⁰. С друге стране, због мањка претходних радова посвећених овој теми, први чланак би морао да истовремено и излаже нове податке, и да објашњава њихов историјски и друштвени контекст, и да поставља оквире анализе која није блиска читаоцима, али и да оправда важност теме или области и да упућује људе у основну терминологију, а све с истим ограничењима у дужини која важе за чланке који раде само оно прво.

Ако би се србиста – кроз образовање, уредбе (Правилник) и праксу усмерен на домаће часописе – одважио на објављивање рада о локалним графитима у иностранству, на страном језику, наишао би на слично стање и са страним часописима који се вреднују у нашој струци: скоро да нема часописа који би доследно био у првом квантилу (Q1)¹¹ *SCImago Journal & Country Ranking* (SJR) листе посвећене лингвистици и језицима, а који

---

¹⁰ На пример, текст „Ослободилац ? Не, никада...” (sic!) делује језички једноставно. Могао би се детаљно анализирати по типу питања, употребљених речи, интерпункције, али ти елементи добијају на важности тек кад се зна да су део репродукције пропагандног плаката са сликом партизана-зомбија из доба Недићеве Србије (Ćirić & Stanić 2005), те да је таква налепница постављена у близини спомен-плоче посвећене убијеном ромском дечаку Душану Јовановићу, чиме добија на симболичком набоју. С друге стране, ван захвата *Српског језика* излазе поруке на језицима који нису српски, попут енглеског „Keep smiling” или немачког „Belgrader Jugend.” Опет, обе ове наоко једноставне поруке своје право значење добијају тек заједно са визуелним елементима: „Настави да се смејеш” је порука уз доњи, „насмешени” део лобање SS трупа, а „Београдска омладина” је написано готицом испод трију симбола – келтског крста, грба Националног строја / владе Милана Недића и грба Београда. Свести све поменуто само на две реченице од укупно три речи не би приказало реално стање.

¹¹ Према Правилнику, припадање овом квантилу је услов да би неки међународни часопис био рангиран као M23.

би теоретски могао бити заинтересован за рад о графитима¹². Они који постоје, ову тему би могли прихватити, такође, тек по изузетку, или је њихов статус такав да из првог квартила падају у други или и трећи¹³, тј. не би се смело уздати у одржавање њиховог ранга ако је истраживач условљен да објављује у највишем квартилу.

Окретање сарадницима из других области усложњава ситуацију. Србисти објављивање у часопису ван списка признатог у његовој области ништа не значи¹⁴, а обрнуто важи и за потенцијалног сарадника из друге дисциплине. Часописе у случају сарадње више не треба пратити само на једној листи, већ на више њих, јер могу имати различит ранг на свакој¹⁵. Приликом писања радова о материји која својом природом захтева различите профиле стручњака, треба имати на уму и то да коауторство може смањити вредност рада ако он има више од три коаутора. То ограничава могуће сараднике да ни не размишљају о објављивању „мањих” или „припремних” радова у часописима средњег ранга, чиме би изградили своју експертизу у некој области, али и поставили темеље за неко веће истраживање.

Мањак специјализоване издавачке инфраструктуре – часописа, уредника, рецензента – која би била упозната с овом облашћу, њеним терминима и методама притом значи да аутори не могу, као што би то учинили у већ утврђеној области, пун обим свог рада посветити одређеној ужој теми, већ морају рачунати да ће део релативно кратких чланака увек изнова морати да посвете оправдању саме поддисциплине и

---

¹² До овог закључка долазимо на основу прегледа SJR листе у категорији „Linguistics and Language.” Због ограничења у простору, одлучили смо се да нећемо наводити описе свих 312 часописа првог квартила од 1266 часописа укупно, јер се тамо налазе и они за које је и из самог наслова очигледно да немају додирних тачака с нашом темом (нпр. прворангиран *Transactions of the Association for Computational Linguistics* или другорангиран *Artificial Intelligence Review*, те *TESOL Quarterly*, *Translation Spaces*, *Cognition*, *Nueva Revista del Pacifico*, *Multicultural Education*, *Bulletin of Ugric Studies*, *Journal of English as a Lingua Franca*, *Materialy po Arkheologii i Istorii Antichnogo i Srednevekovogo Prichernomor'ya*, *Voprosy Leksikografii*, *Phonetica*, *Journal of Neurolinguistics*, *Laboratory Phonology*, *Asian Englishes* итд.). Концентралићемо се на конкретне примере неколико часописа који би се могли тицати наше теме и на њима илустровати с којим би се проблемима приликом вредновања истраживач могао суочити.

¹³ Рецимо, *Linguistic Landscape*, који експлицитно помиње графите у свом одељку „Score” и који једнако експлицитно помиње да је отворен за радове из разних дисциплина и све истраживачке методе, тек је две године на листи, с тим што је 2022. био у трећем квартилу (Q3) часописа везаних за лингвистику и језик, а 2023. у првом квартилу (Q1). Док се рад припреми за слање, те док, ако буде прихваћен, прође процес рецензије и буде објављен, није сигурно какав ће бити ранг поменутог часописа.

¹⁴ Ако би рад у коауторству с, рецимо, правником био објављен у часописима *Crimen* или *Безбедност* (M51), или чак *Journal of Regional Security* (M23), то би не би одговарало Правилником постављеном услову да рад србисте буде објављен у часопису „из области научне за коју се бира” како би био вреднован.

¹⁵ Тако је *Journal of Language Aggression and Conflict* претходне године био у првом квартилу (Q1) за лингвистику, а у другом (Q2) за комуникацију и за област која се на SJR води као „Surfaces and Interfaces.” Ако се посматрани период прошири на претходних 5 година, тај часопис је био у другом квартилу за лингвистику и комуникацију, али чак у трећем (Q3) за поменуте површине.

објашњавању основних постулата и појмова. То све, из практичних разлога, такође одбија истраживаче од бављења материјом попут графита.

Свему претходно описаном додатно доприноси ако је садржај графита политички ангажован, и то тако да шири мржњу, као што је случај с неонацистичким и сродним порукама. Студије које и постоје о графитима баве се претежно њиховом лепом страном и њима као неафирмисаном урбаном уметношћу¹⁶. Но, они су и битан чинилац уличне пропаганде. Политичка природа ових порука може утицати на све у ауторско-издавачком ланцу, будући да неке од чинилаца тог низа може одбити од теме. Ипак, она постаје све битнија у тренутку кад се аутори поменутих графита и осталих примера уличне уметности појављују у јавности без реакције надлежних органа, упркос законској забрани промовисања одређених симбола (КР 2024, RSE 2024, Закон 2009), тј. у тренутку кад је на истраживачима, као одговорним друштвеним актерима, да на њих скрену пажњу.

4. Закључак

С обзиром на све написано, сматрамо да постаје све битније да се ова тема бар некако доведе пред јавност, и то ван оног дела система од којег би човек иначе очекивао директнију акцију. Комплексност описаних појава указује на то да би се њима тешко могао бавити стручњак из само једне области. Како би они били квалитетно пописани, описани, разложени и испитани, те како би се затим размотриле могуће препоруке за даље делање, потребно је или да се овом појавом баве, као што смо помињали, и социолози, и психолози, и правници, и историчари, и историчари уметности, и лингвисти, и криминолози, и... или да се мањи број људи оспособи за рад у више области. И један и други приступ имају своје добре и лоше стране: шта се добије на уштеди времена и енергије ако се, на пример, окупи тим већ образованих стручњака из више области, изгуби се у превазилажењу институционалних и других баријера које отежавају сарадњу. С друге стране, временски притисак на мањем броју људи био би већи, а неке од баријера за рад и његово вредновање и даље би биле присутне, као што су приметиле и колеге из других земаља и области (Daniel et al. 2022, MacLeod 2018, Pellmar & Eisenberg 2000). Ипак, надамо се да ће се, имајући у виду изазове интердисциплинарности које ова тема поставља, али и њену важност, више истраживача

---

¹⁶ Иако има студија попут раније поменутих Campos et al. (2021) Lennon (2021), Olberg (2013) и, делом, Velikonja (2020), оне су пре изузетак но правило.

окренути њој, можда чак и удружено, и тиме помоћи њеном бољем расветљавању, а са стране ангазоване науке, и борби против неких њених извора.

Литература

- Campos, R., Pavoni, A., & Zaimakis, Y. eds. (2021) *Political Graffiti in Critical Times*. New York – Oxford: Berghahn.
- Chaffee, L. G. (1993). *Political Protest and Street Art: Popular Tools for Democratization in Hispanic Countries*. Westport – London: Greenwood Press.
- Ćirić, D., & Stanić, B. (2005). *Vreme na zidu*. Beograd: Muzej grada Beograda.
- Daniel, K. L., McConnell, M., Schuchardt, A., & Peffer, M. E. (2022). Challenges facing interdisciplinary researchers: Findings from a professional development workshop. *PloS one*, 17(4), e0267234. [<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0267234>]
- Danilović, A. (2017). *Grad i slika – značaj i funkcija slikarskih intervencija u javnom prostoru*. Neobjavljena doktorska disertacija. Beograd: Fakultet primenjenih umetnosti.
- De Rond, M., & Miller, A. N. (2005). Publish or Perish: Bane or Boon of Academic Life?, *Journal of Management Inquiry*, 14(4), 321-329. [<https://doi.org/10.1177/1056492605276850>]
- Đorđević, A. (2016). *Street Art Belgrade*. Beograd: Komshe.
- Evans, G. (2016). Graffiti art and the city. From piece-making to place-making. In: *Routledge Handbook of Graffiti and Street Art* (Ross, J. I., ed.). London – New York: Routledge, 168–182.
- Foster, J. G., Rzhetsky, A., & Evans, J. A. (2015). Tradition and Innovation in Scientists' Research Strategies. *American Sociological Review*, 80(5), 875–908. [<https://doi.org/10.1177/0003122415601618>]
- Graff, H. J. (2016). The “Problem” of Interdisciplinarity in Theory, Practice, and History. *Social Science History*, 40(4), 775–803. [<https://doi.org/10.1017/ssh.2016.31>]
- Harmansah, O., Ragazzoli, C., Salvador, C., & Frood, E., eds. (2017). *Scribbling through History. Graffiti, People, and Places from Antiquity to Modern Times*. London – New York – Oxford – New Delhi – Sydney: Bloomsbury Academic.
- Jordan, W. (2014). Graffiti is an art form, say public. *YouGov*. [<https://yougov.co.uk/politics/articles/9261-graffiti-is-an-artform-say-public>] [December 16th, 2024]
- KP: VEOMA OPASNO! Neonacisti se PRIDRUŽUJU OPOZICIJI NA SUTRAŠNJEM PROTESTU, zovu svoje pristalice na ulicu! *Kurir*. August 9th 2024. [<https://www.kurir.rs/vesti/politika/4424731/fasisti-se-ujedinili-sa-opozicijom>] [January 15th 2024]
- Lennon, J. (2021). *Conflict Graffiti. From revolution to gentrification*. Chicago – London: The University of Chicago Press.
- MacLeod, M. (2018). What makes interdisciplinarity difficult? Some consequences of domain specificity in interdisciplinary practice. *Synthese* 195, 697–720.
- McCormick, C., Neelon, C., & Pape, C. (2024). *Gordon Matta Clark: NYC Graffiti Archive 1972/73*. Los Angeles: Beyond the Streets.

- Moore, P. (2014). Graffiti now considered an artform. *YouGov*. [<https://yougov.co.uk/politics/articles/9261-graffiti-is-an-artform-say-public>] [December 16th, 2024]
- Olberg, S. T. (2013). *Political Graffiti On the West Bank Wall in Israel/Palestine*. Lewiston – Queenston – Lampeter: The Edwin Mellen Press.
- Pellmar, T. C., & Eisenberg, L. eds. (2000) *Bridging Disciplines in the Brain, Behavioral, and Clinical Sciences*. Washington DC: National Academies Press.
- Rawat, S., & Meena, S. (2014). Publish or perish: Where are we heading?. *Journal of research in medical sciences : the official journal of Isfahan University of Medical Sciences*, 19(2), 87–89.
- Ross, J. I., ed. (2016a). *Routledge Handbook of Graffiti and Street Art*. London – New York: Routledge.
- Ross, J. I. (2016b). Introduction. Sorting it all out. In: *Routledge Handbook of Graffiti and Street Art* (Ross, J. I., ed.). London – New York: Routledge.
- RSE: Veličanje Milana Nedića na skupu neonacista u centru Beograda. *Radio Slobodna Evropa*. February 4th 2024. [<https://www.slobodnaevropa.org/a/nedic-godisnjica-beograd/32804948.html>] [January 15th 2024]
- Social Science Research Solutions of Media, PA. (2014). *Is Graffiti Art? CBS News Sunday Morning Pulse Poll*. [https://www.cbsnews.com/htdocs/pdf/CBSNewsPoll_Mar14b_Graffiti.pdf] [December 16th, 2024]
- Toš, ed. (2021). *Vrednote v prehodu X. Slovensko javno mnenje 2010–2016*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK.
- Van Dalen, H. P., & Henkens, K. (2012). Intended and unintended consequences of a publish-or-perish culture: A worldwide survey. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63, 1282–1293. [<https://doi.org/10.1002/asi.22636>]
- Velikonja, M. (2020). *Politički grafiti. Primeri iz postsocijalističkih država Balkana i Centralne Evrope*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Wolf, M., Mao, J., Deitch, J., & Zagari, C. (2024). *Rammellzee: Racing for Thunder*. New York: Rizzoli Electa.
- Zakon 2009: Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja. *Službeni glasnik Republike Srbije*, 41/2009. [https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_manifestacija_neonacistickih_ili_fasistickih_organizacija_i_udruzenja_i_zabrani_upotrebe_neonacistickih.html] [12th December 2023]

Извори

- Lista naučnih časopisa: *Lista kategorisanih naučnih časopisa domaćih izdavača za 2023. godinu*. Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije. [<https://nitra.gov.rs/images/vesti/2023/26-12-2023/Lista-naucnih-casopisa-domacih-izdavaca-za-2023-godinu.pdf>] [December 16th, 2024]
- Pravilnik: Pravilnik o postupku, načinu vrednovanja i kvantitativnom iskazivanju naučnoistraživačkih rezultata istraživača. (2016–2017). *Službeni glasnik Republike Srbije*, 24/2016, 21/2017.
- Privatna arhiva fotografija grafita i primera ulične umetnosti.
- SJR: *SCImago Journal & Country Ranking*. [<https://www.scimagojr.com/>] [15th October 2024]

PROBLEMS OF GRAFFITOLOGY AS AN INTERDISCIPLINARY SCIENCE
ANA PETROVIĆ DAKIĆ, UNIVERSITY OF BELGRADE, FACULTY OF EDUCATION, SERBIA

Summary

The status of graffitiology, as already established by Mitja Velikonja in his book *Political Graffiti*, is unstable. It is located between several different and quite diverse branches of social sciences and arts. Painters, art historians, political scientists, communicologists, anthropologists, sociologists, linguists, as well as researchers from fields that are “in between” could find themselves in its waters. But – possibly and perhaps precisely because of the aforementioned – it remains underrepresented, its subject less studied. It seems as if, on the one hand, it is a “no man’s land.” On the other hand, researchers who would engage in the study of graffiti quickly become aware that their expertise in one area, or perhaps even several of them, is not enough to properly deal with the topic that interests them, and so they turn to others. Also, the subject of graffitiology itself – graffiti and street art – is not appreciated. It does not have the social status that would attract first researchers, and then publishers, and financiers who would support research or publish it. As a result, the terminological apparatus is insufficiently developed and established, which is another obstacle for those interested in this topic. Combined with all of the above, the pressure associated with the “publish or perish” system of scientific evaluation leads to researchers not even engaging in the study of graffiti, thus creating a vicious circle. Thus, one part of human expression remains underresearched even though it, like any the other, deserves researchers’ attention.

Keywords: graffiti, murals, stickers, interdisciplinarity